

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА МЕВ

УДК: 339.54(477)

ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ В РАМКАХ ПІДПИСАННЯ «ЗВТ+» З КРАЇНАМИ ЄС ТА ЗВТ СНД

Литвин О. Є.

Кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту та маркетингу Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі.

Анотація. У статті розглянуто перспективи, можливі ризики та загрози поглибленої і всеосяжної угоди про вільну торгівлю («ЗВТ+») між Україною та країнами ЄС і особливості зовнішньоторговельної діяльності України в рамках ЗВТ з країнами СНД. Надано детальний аналіз зовнішньоторговельного балансу та географічної структури експорту й імпорту України за останні роки. Визначено ключову відмінність «ЗВТ+» з країнами ЄС від класичних зон вільної торгівлі та ризики для зовнішньоекономічного співробітництва України з Європейськими країнами внаслідок загострення українсько-російського конфлікту. Виявлено причини призупинення дії Договору про зону вільної торгівлі між Російською Федерацією та Україною, що діяла в рамках ЗВТ СНД і торговельно-економічного співробітництва між країнами після скасування РФ режиму безмитної торгівлі з Україною.

Проаналізовано наслідки переходу на європейські технічні та фітосанітарні стандарти для України, суттєве зменшення експортних та імпортних мит і заходів, пов'язаних з підготовкою внутрішнього ринку до умов роботи в рамках «ЗВТ+». З'ясовано, що формат «ЗВТ+» передбачає скорочення та ліквідацію торговельних обмежень у рамках режиму вільної торгівлі, які стосуються не тільки лібералізації двосторонньої торгівлі товарами, а також таких сфер, як: торгівля послугами, режим прямих іноземних інвестицій, державні закупівлі та рух робочої сили. Формат також передбачає широку програму адаптації економічного і секторального законодавства України до норм та стандартів ЄС, яка дозволить усунути нетарифні бар'єри для вітчизняного експорту до внутрішнього ринку ЄС.

Ключові слова: торгівля, послуги, експорт, імпорт, зона вільної торгівлі, ЄС, СНД.

Постановка проблеми. Створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС (ЗВТ) належить до стратегічних цілей двостороннього торговельно-економічного співробітництва та є продовженням позитивних тенденцій у товарообігу країн за останні роки. Запровадження режиму вільної торгівлі відбуватиметься в рамках всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі у форматі «ЗВТ+» з акцентом на регуляторному співробітництві. Формат «ЗВТ+» передбачає скасування митних тарифів, лібералізацію сфери послуг, вільний рух факторів виробництва, послаблення нетарифних бар'єрів, що сприятиме активізації товарних потоків між Україною та країнами ЄС, а також лібералізацію режимів прямих іноземних інвестицій та державних закупівель. Таке розширення торговель-

них преференцій є актуальним, оскільки вступ України до СОТ радикально не вплинув на покращення динаміки і структури зовнішньої торгівлі.

Мета статті – дослідити перспективи, можливі ризики та загрози поглибленої і всеосяжної угоди про вільну торгівлю («ЗВТ+») між Україною та країнами ЄС, та призупинення дії Договору про зону вільної торгівлі між Росією і Україною, що діяла в рамках ЗВТ СНД.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. азначним внеском у розробку питання зовнішньоторговельної діяльності України є наукові дослідження багатьох вчених-економістів. Питанням державного регулювання зовнішньоторговельних операцій протягом останніх років займалися такі вітчизняні та зарубіжні дослідники, як: Н. Янковський, С. Казанцев, І. Гончаренко, Ю. Макогон, М. Хейлієр, В. П'ятницькій, В. Кравченко, В. Кравцова, В. Мамутов, Т. Остапко, В. Точиліна, О. Пустовойт та інші.

Так, Янковський Н. А. у своїх працях досліджував підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності великого виробничого комплексу [1]. С. К. Казанцев з'ясував, що найкращим способом удосконалення експортно-імпортних операцій є страхування від валютних ризиків, а правильно встановлені умови страхування можуть поліпшити загальний стан проведення зовнішньоекономічних операцій. Гончаренко І. Б. у своїх працях розкриває основи правового регулювання здійснення державного контролю та нагляду за торговельною діяльністю в Україні і детальніше аналізує закони України, що мають особливе значення в механізмі правового регулювання державного контролю та нагляду за торговельною діяльністю в Україні [2].

Аналізу чинних методів та засобів регулювання зовнішньоторговельних операцій у своїх працях приділили Ю. В. Макогон, В. А. Кравченко, В. В. Кравцова [3]. Проблеми сприяння уряду у формуванні великих господарських об'єднань, корпорацій, фінансово-промислових груп, здатних конкурувати на світовому і регіональному ринках, досліджував В. К. Мамутов [4]. У працях Точиліна В. О. висвітлено вплив зовнішньоекономічної кон'юнктури на динаміку базових вітчизняних ринків з урахуванням розвитку інтеграційних процесів. Обґрунтовано шляхи перетворення базових ринків України в більш стійкі економічні системи, що спроможні до динамічного розвитку в умовах різких коливань або затяжних спадів кон'юнктури в світовому господарстві. Основний здобуток отриманих результатів полягає у тому, що вони не тільки окреслюють пріоритетні напрями економічної політики, спрямованої на стійке та прискорене зростання національного ринку України, а й деталізують їх стосовно основних його секторів: агропродовольчої продукції, енергоресурсів і металопродукції.

Т. О. Осташком та Л. Ю. Волощенко-Холдою досліджено механізми впровадження надзвичайних заходів для захисту ринків агропродовольчої продукції в умовах членства України у СОТ [5]. Значну увагу приділено вивченню особливостей імплементації цих заходів, практики їхнього використання членами СОТ, обґрунтовано підстави для їхнього введення. Детально проаналізовано передумови використання надзвичайних заходів СОТ для захисту ринків агропродовольчої продукції України. За результатами аналізу сформульовано рекомендації щодо їхнього застосування для конкретних товарних груп.

У працях О. В. Пустовойт досліджено закономірності зростання внутрішнього ринку України, проаналізовано досвід державної політики протягом 2000-2013 рр., оцінено її результативність після вступу України до СОТ і підписання Угоди про асоціацію з ЄС та здатність вирішити дві ключові проблеми розвитку вітчизняної економіки: одночасно збільшити купівельну спроможність споживачів та активізувати інвестиційну діяльність у секторі товарного виробництва [6]. М. Хейлієром та В. П'ятницьким досліджено питання з підвищення прозорості торговельної політики і практики в Україні у контексті

вимог СОТ та ЄС та посилення інституційної спроможності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та інших центральних органів державної влади України щодо виконання своїх зобов'язань [7].

Поряд з цим, назріла потреба подальшого аналізу й опрацювання досліджень у контексті підписання поглибленої і всеосяжної угоди про вільну торгівлю («ЗВТ+») між Україною та ЄС, можливих ризиків, загроз та перспектив торговельно-економічного співробітництва між країнами, особливо після скасування РФ режиму безмитної торгівлі з Україною 1 січня 2016 р.

Основні результати дослідження. Реалізація положень щодо ЗВТ, які є інтегрованою складовою Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [8], має створити необхідні умови для поступової інтеграції ринку України у спільний ринок країн ЄС. Сама угода складається з 486 статей (312 з них стосуються «ЗВТ+»). Ключовою відмінністю «ЗВТ+» з країнами ЄС від класичних зон вільної торгівлі є поширення режиму вільної торгівлі на сектор послуг та частково лібералізація руху робочої сили, а також широка програма адаптації економічного і секторального законодавства України до норм та стандартів ЄС, яка дозволить усунути нетарифні бар'єри для українського експорту до європейського внутрішнього ринку.

Поглиблена і всеосяжна угода про вільну торгівлю є асиметричною. Незважаючи на те, що ЄС знизить свої тарифи майже відразу і в повному обсязі після впровадження «ЗВТ+», для України це відбуватиметься поетапно, щоб відобразити різницю в промисловій конкурентоспроможності між двома територіями. У зв'язку з складною економічною ситуацією в Україні, ЄС в односторонньому порядку впровадив тарифну частину договору з кінця квітня 2014 р., щоб українські експортери більшої частини товарів могли мати доступ до ринку ЄС без сплати мит. Важливим винятком у повній тарифній лібералізації з боку ЄС було сільське господарство, де певна експортна продукція ввозилася без ввізних мит, але в межах певних квот. Проте, поза квотою ввезення експортної продукції не заборонялося, необхідно було сплачувати зазначене в угоді ввізне мито.

У цілому створення «ЗВТ+» проводилося за 15 основними напрямками співпраці: тарифна пропозиція; торгівля товарами, в т. ч. технічні бар'єри в торгівлі; інструменти торговельного захисту; санітарні та фітосанітарні заходи; сприяння торгівлі та співробітництво в митній сфері; правила походження товарів; торговельні аспекти енергетичного співробітництва; послуги, заснування компаній, інвестиції, рух капіталу та поточні платежі; права інтелектуальної власності, включаючи географічні зазначення; конкурентна політика: антимонопольні заходи та державна допомога; державні закупівлі; торгівля та сталий розвиток; урегулювання суперечок та транспарентність.

Отже, «ЗВТ+» між Україною та ЄС передбачає, в першу чергу, скасування або суттєве зменшення експортних та імпорتنих мит. Діючі на сьогодні в Україні експортні мита будуть поступово скасовано. Водночас, по окремих товарах – зокрема насінні соняшнику, шкіряної сировині, окремих видах брухту кольорових та чорних металів – запроваджується спеціальний захисний механізм, який передбачає стягнення додаткового збору. Загальний термін дії захисного механізму складає 15 років [7].

Стосовно імпорتنих мит, сторони домовилися скасувати на більшість промислових товарів 82,6% та 91,8% відповідно. Для решти товарів встановлено перехідні періоди, а для легкових автомобілів та одягу, який був у використанні, передбачено застосування спеціальних захисних механізмів. Для сільськогосподарської продукції мита скасовуються на 35,2% тарифних ліній в Україні та на 83,1% – в ЄС. Що стосується решти товарів, то для 52% тарифних ліній Україна запроваджує перехідні періоди тривалістю від 1 до 7 років, для 9,8% – часткову лібералізацію та для 3% – безмитні тарифні квоти. Це означає, що для

особливо чутливих секторів «ЗВТ+» дає українським виробникам більше часу для адаптації до конкурентнішого середовища. Внаслідок скасування мит українські експортери заощаджуватимуть 487 млн. євро щороку. Економія експортерів країн ЄС складе 391 млн. євро щороку [9].

Скасування технічних бар'єрів – друга важлива складова «ЗВТ+». Україна бере на себе зобов'язання привести свої стандарти у відповідність з технічними регламентами та системами стандартизації ЄС. Це дасть змогу українським компаніям торгувати з європейцями на таких же умовах, як і бізнесу всередині ЄС. Гармонізація технічних стандартів сторін мінімізує нетарифні бар'єри та підвищить якість продукції на внутрішньому ринку України. «ЗВТ+» також передбачає свободу заснування підприємницької діяльності. Однак, перелік галузей, представники яких з України зможуть відкривати свій бізнес в ЄС, досить обмежений – поштова та кур'єрська служби, надання фінансових та телекомунікаційних послуг.

Одна з основних вимог «ЗВТ+» є чесна конкуренція і рівні умови доступу до ринків. З одного боку, мова йде про боротьбу з картелями, зловживанням панівним становищем на ринку та антиконкурентним злиттям, що каратимуться санкціями. З іншого боку, – про мінімізацію застосування державних захисних заходів, а саме: дотації експортним галузям, компенсаційні механізми для внутрішніх виробників тощо. Це не означає повну відмову від державної підтримки окремих галузей чи виробників. Ще одна пропозиція «ЗВТ+» – взаємний доступ до державних закупівель, за винятком закупівель для армії. Україна – єдина з країн, що не є членом ЄС, матиме таку можливість.

Запровадження «ЗВТ+» має надати додаткові переваги вітчизняним експортерам на ринку з достатньо високим захистом. Таким чином, на сьогодні Україна має можливість здійснювати експорт до країн-членів ЄС: морської риби, бджолиного меду, продуктів тваринного походження не для людського споживання (побічних продуктів), свійської птиці, яєць та яєчних продуктів. Згідно з досягнутими домовленостями лібералізація охоплює більш ніж 97% тарифних ліній. При цьому, скасування увізних мит ЄС по більшості товарів відбудеться вже в перший рік дії угоди (по 99% тарифних ліній [8]).

Однак країни ЄС запропонували встановлення тарифних квот для українських експортерів. Зокрема йдеться про м'ясо свинини, курятини, цукор тощо. Зазначені товари є чутливими для ЄС та, зазвичай, вилучаються з режиму лібералізації при укладенні Угод про вільну торгівлю, тобто підпадають під загальний режим оподаткування при митному оформленні. Водночас, в результаті переговорів Україна отримала можливість завозити певні обсяги даних товарів без сплати увізних мит. При цьому мова не йде про обмеження обсягів імпорту, а лише про те, що імпорт зазначених товарів понад визначений обсяг підпадатиме під загальний режим імпорту, тобто оподатковуватиметься за тими ж умовами, які діють для України сьогодні.

Урядом прийнято 7061 національний стандарт, гармонізований з міжнародними та європейськими, та 40 технічних регламентів, розроблених на основі актів законодавства ЄС, 27 з яких вже впроваджено. Крім того, здійснюються масштабні заходи, пов'язані з підготовкою внутрішнього ринку до умов роботи в рамках «ЗВТ+» між Україною та ЄС. З цією метою прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України № 548-р «Про затвердження плану заходів щодо збільшення переваг та мінімізації негативних наслідків створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом для економіки України» від 15. 06. 2011 р.

Запровадження режиму вільної торгівлі відбуватиметься в рамках всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі з акцентом на регуляторному співробітництві. Водночас, за останні роки в Україні спостерігається зростання обсягів імпорту товарів та послуг, на

відміну від експорту (табл. 1). Очікується найбільше зростання імпорту продукції хімічної промисловості та машинобудування; помітне зростання – продукції харчової промисловості та сільського господарства, виробництва неметалевих мінеральних виробів, текстильної та шкіряної промисловості, послуг транспорту та фінансового посередництва.

Таблиця 1.
Зовнішньоторговельний баланс України

	Експорт, млн. дол.					Імпорт, млн. дол.				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
Усього	62125.7	80941.8	80895.8	74832.3	64106.8	65754.1	87232.4	89774.6	83346.5	60750.6
СНД	23925.3	31876.9	30722.4	27362.2	18890.8	27540.8	38246.4	35556.1	29207.2	18441.2
Інші	38200.4	49064.9	50173.4	47470.1	45216.0	38213.3	48986.0	54218.5	54139.3	42309.4
ЄС-28	16039.5	21395.8	20688.1	20159.0	20383.0	22004.5	28642.4	29675.1	30969.6	24207.6
Товари	50744.3	67594.1	67779.8	62305.9	53901.7	60352.0	81040.5	83135.4	75834.6	54428.7
СНД	18482.9	25835.8	24911.3	21672.1	14882.3	26607.2	37080.1	34317.9	27741.5	17276.9
Інші	32261.4	41758.3	42868.5	40633.8	39019.4	33744.8	43960.4	48817.5	48093.1	37151.8
ЄС-28	12916.4	17862.9	16937.9	16573.5	17002.9	19004.2	25270.3	26033.9	26766.9	21069.1
Послуги	11381.4	13347.7	13116.0	14233.2	11520.8	5402.1	6191.9	6639.2	7523.0	6373.1
СНД	5442.4	6041.1	5811.1	5814.9	4034.3	933.6	1166.3	1238.2	1466.5	1204.0
Інші	5939.0	7306.6	7304.9	8418.3	7486.5	4468.5	5025.6	5401.0	6056.5	5169.1
ЄС-28	3123.1	3532.9	3750.2	4195.7	3991.6	3000.3	3372.1	3641.2	4212.0	3148.8

Джерело: Державна служба статистики України [10].

За даними Держстату, зовнішньоторговельні операції з товарами та послугами за останні роки Україна здійснювала з партнерами понад 220 країн світу. Утворення від'ємного сальдо у 2014 р., як в попередні роки, зумовлене перевищенням обсягів імпорту над обсягами експорту товарів. За даними Держстату, на формування від'ємного сальдо вплинули окремі товарні групи: палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (–13,1 млрд. дол.), пластмаси, полімерні матеріали (–2,5 млрд. дол.), фармацевтична продукція та засоби наземного транспорту, крім залізничного (по –2,2 млрд. дол.), механічні машини (–1,9 млрд. дол.) та електричні машини (–1,1 млрд. дол.). На відміну від сальдо товарами, за останні п'ять років в Україні спостерігалось позитивне сальдо зовнішньої торгівлі послугами (рис. 1).

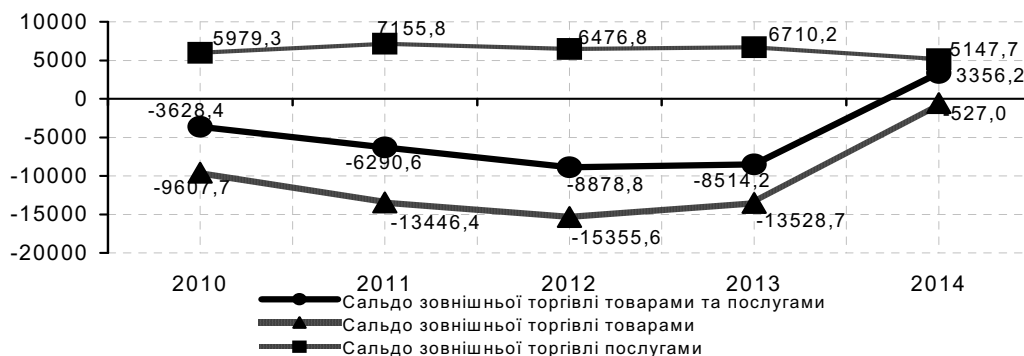

Рис. 1. Сальдо зовнішньої торгівлі України.

Джерело: державна служба статистики України [10].

Найсуттєвіші експортні поставки серед країн ЄС у 2014 р. здійснювались до Польщі – 4,9% від загального обсягу експорту (чорні метали, руди, шлак і зола, електричні машини), Італії – 4,6% (чорні метали, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження), Німеччини – 3,0% (електричні машини, одяг та додаткові речі до одягу, текстильні, механічні машини) та Угорщини – 2,8% (електричні машини, чорні метали, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки). Найактивніше здійснювали експортно-імпортні операції з товарами підприємства м. Києва, Дніпропетровської, Донецької, Київської, Запорізької, Одеської, Львівської, Харківської та Полтавської областей. Незважаючи на активну динаміку, експорт товарів та послуг до країн ЄС за останні роки був набагато меншим від імпорту (рис. 2).

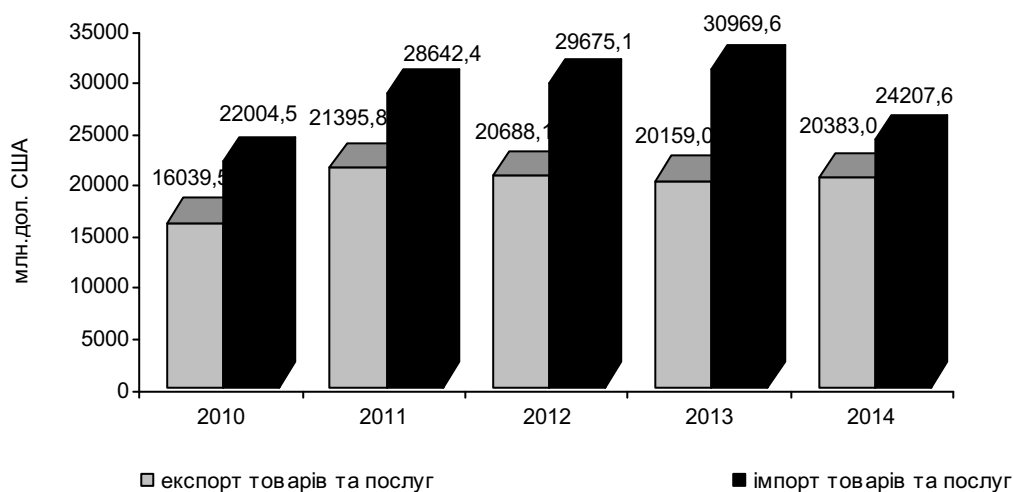

Рис. 2. Зовнішня торгівля України з країнами ЄС.

Джерело: державна служба статистики України [10].

Найсуттєвіші збільшення експорту спостерігалися у обсягах наданих послуг Нідерландам (за рахунок зростання послуг повітряного транспорту, послуг з будівництва, послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг) та Латвії (послуг автомобільного, залізничного транспорту, послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних та послуг річкового транспорту). Найактивніше здійснювали експортно-імпортні операції з послугами підприємства м. Києва, Одеської, Донецької, Дніпропетровської, Київської, Миколаївської та Львівської областей [10]. Водночас, зменшилися обсяги експорту послуг Російській Федерації (в основному за рахунок скорочення обсягів послуг трубопровідного, залізничного транспорту та послуг з переробки матеріальних ресурсів) та Бельгії (послуг повітряного транспорту та ділових послуг). Суттєві зменшення імпорту послуг відслідковувалися в обсягах, одержаних від Кіпру (в основному за рахунок скорочення роялті та інших послуг, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності), Великої Британії (ділових послуг та повітряного транспорту), Російської Федерації (послуг залізничного транспорту та ділових послуг).

Існують певні ризики для зовнішньоекономічного співробітництва України з країнами ЄС. Загострення українсько-російського конфлікту може спровокувати відтік з України інвестицій, у першу чергу з сектора фінансової та страхової діяльності, де переважно зосереджено акціонерний капітал з Італії, Австрії та Франції. Водночас, Німеччина та Франція можуть здійснювати тиск на українську сторону задля посилення гарантій захисту інтересів власних інвесторів, що працюють на вітчизняному ринку. Існує ризик у координації дій між Великобританією, Францією, Італією та Іспанією у процесі обміну ін-

формацією з метою протидії використанню європейськими компаніями офшорних юрисдикцій для ухилення від сплати податків та посилення регулювання традиційних фінансових інститутів, що утворюватиме небезпеку перетікання частини ризикованих угод, у т. ч. за участю українського бізнесу, у «тіньовий» банківський сектор [11].

Існують ризики у формуванні зовнішньоекономічної діяльності з Польщею. Наразі країна спеціалізується на експорті машин та пристроїв, а також електричного, електротехнічного та транспортного обладнання, що обумовлює подальше зниження залежності РП від сировинного імпорту з України. Залежність Словаччини від постачання російських енергоносіїв, питання цінової політики у відносинах з російським «Газпромом», а також взаємодії в сфері атомної енергетики утворюють ризик використання РФ цих можливостей з метою впливу на українсько-словацьку торговельно-економічну співпрацю. Інвестиції Румунії в економіку України здійснюються, як правило, у вигляді надходжень капіталу до статутного фонду спільних підприємств, що відкриваються румунськими компаніями. Проте на нинішньому етапі країна не висловлює прямої зацікавленості через відсутність реальних можливостей брати участь у масштабних проектах на території України. У цілому, збільшення інноваційно-технологічного розриву між Україною та країнами ЄС обмежує її можливості у напрямку застосування стратегій, спрямованих на забезпечення паритетності у торговельних відносинах з ними.

Питома вага експорту товарів і послуг країн ЄС у загальному обсязі за останні п'ять років становила 27%, питома вага імпорту – 35% (рис. 3). Найбільші обсяги експорту до країн ЄС складала: продукція агропромислового комплексу та харчової промисловості, чорні метали, мінеральні продукти, електричні та механічні машини.

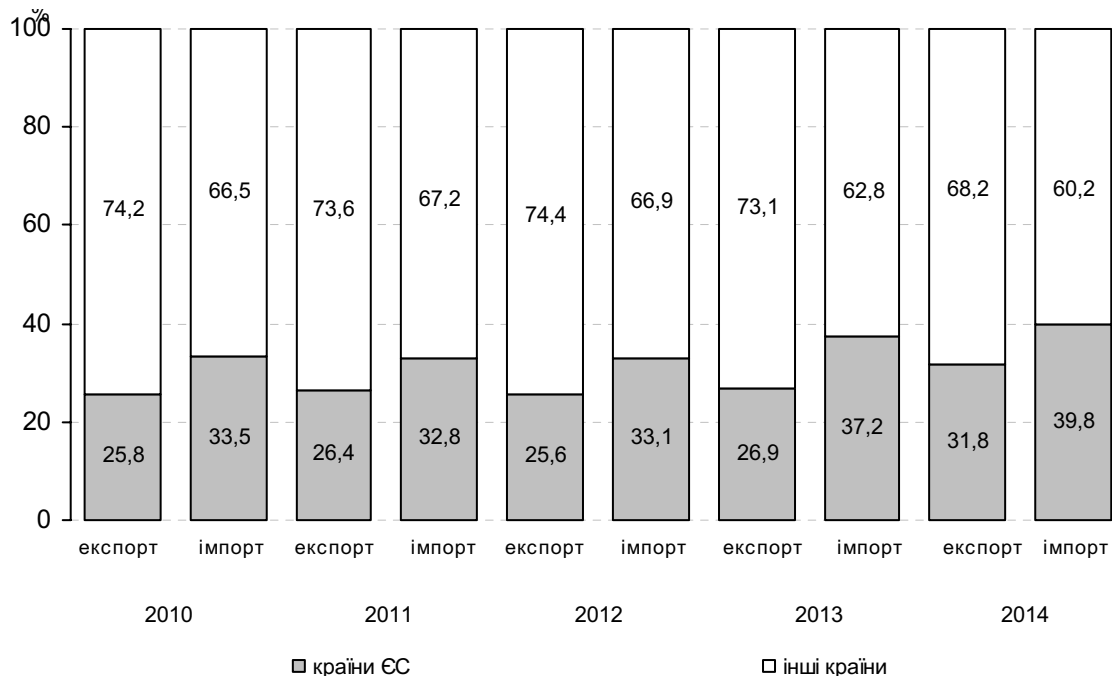

Рис. 3. Питома вага експорту-імпорту країн ЄС у загальному обсязі.

Джерело: державна служба статистики України [10].

Найбільші імпортні обсяги становили нафта і продукти її перегонки, механічні машини, засоби наземного транспорту, пластмаси, полімерні матеріали та фармацевтична продукція. Суттєву частку в загальному обсязі імпорту послуг від країн ЄС становили транспортні послуги, послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю, операційного лізингу; експорту – у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні.

Після отримання Україною автономних торговельних преференцій ЄС країна стала швидко нарощувати обсяги експорту в Європу. Одночасно з початком торгових воєн з РФ у 2014 р. став падати експорт та імпорт товарів до СНД. Відповідно, у 2014 р. зростала частка експорту до ЄС – навіть при тому, що в другому півріччі через активізацію бойових дій на Сході темпи зростання експорту почали різко гальмувати. За даними Держстату, подібна динаміка спостерігалася і в першому кварталі 2015 р., проте вже за підсумками першого півріччя 2015 р. виникли зворотні тенденції. Так, українські виробники зуміли пристосуватися до російських обмежень, знайшовши нові шляхи на ринки РФ і СНД через білоруський ринок та «ДНР» і «ЛНР».

Ще одна причина зростання частки СНД – фіктивний експорт. Поставки на окуповані території часто проходили транзитом через РФ. При цьому в податкових накладних ці поставки найчастіше зазначалися як експорт в РФ або інші країни СНД [12]. Але російське ембарго на експорт продуктів харчування з України має знищити цю схему, а також завдяки указу про призупинення з 1 січня 2016 р. дії Договору про зону вільної торгівлі між Росією та Україною, що діяла в рамках ЗВТ СНД [13]. РФ вважає, що введення режиму «ЗВТ+» з ЄС за чинного режиму вільної торгівлі України з Росією створить умови для безконтрольного реекспорту до РФ європейської продукції, що може негативно позначитися на внутрішньому виробництві. Український бізнес лише налаштовує ділові контакти з ЄС і для повноцінного експорту уряд повинен синхронізувати всі техстандарти з європейськими. Як наслідок – Україна підійшла до старту «ЗВТ+» з ЄС і нового посилення торговельних воєн з РФ, зберігши залежність від російського ринку.

Рішення російського уряду про заморожування дії ЗВТ з Україною суперечливе з юридичної сторони, оскільки в міжнародній угоді про створення режиму вільної торгівлі в рамках СНД не прописана така норма. Україна може сама вийти з угоди, її можуть виключити, але не одностороннім рішенням одного з учасників документа, оскільки це суперечить Віденській конвенції про право міжнародних договорів. В угоді про ЗВТ СНД є пункт, що вказує на можливість введення обмежень в разі доведення шкоди від угод ЗВТ з третіми країнами на економіку країн-учасниць. Україна опинилася в такому ж становищі у 2014 р., коли економічна частина Угоди про асоціацію набула чинності з початку 2015 р. Однак, після тиску РФ, ЄС пішов на поступки. Як наслідок, у вересні 2014 р. було прийнято рішення перенести старт режиму «ЗВТ+» на рік. В якості компенсації Україна отримала продовження на рік режиму автономних преференцій.

РФ продовжила вимагати відстрочки введення європейських технічних та фітосанітарних стандартів на 10 років, але український уряд відмовив. За вимогою РФ, Україна мала повернути всі ГОСТи та ДСТУ, які діяли станом на весну 2014 р., тобто відмовитися від європейських стандартів для промтоварів та продовольчої продукції. РФ вже погодила з ЄС та Україною сім промислових категорій, що цікавили її найбільше, переважно – у сфері машинобудування. В них неєвропейські норми мають зберігатися до 2025 р., а в усіх інших – на термін до 5 років.

Запит РФ на відстрочення переходу на європейські стандарти для України змушує її повернути законодавство, яке вже було погоджено з нормами ЄС, на початковий рівень, що буде порушувати положення «ЗВТ+» (ст. 56). Крім того, жодна російська компанія не скаржилася на труднощі з експортом своєї продукції в Україну через технічні регламенти. Ситуація була навпаки, відбулося збільшення російського експорту в Україну у тих секторах, де українські правила були приведені у відповідність до норм ЄС. Частка російського експорту в Україну товарів, що підпадають під гармонізацію технічних регламентів ЄС, зросла з 8,8% до 12,3% протягом 2012-2014 рр. [14].

Насправді РФ також зацікавлена в гармонізації своїх технічних регламентів і стандартів відповідно до стандартів ЄС у різних секторах, адже теж прагне залучити інвесторів з ЄС і мати можливість експортувати в ЄС у майбутньому. Протягом багатьох років ЄС проводив проекти з Росією щодо гармонізації технічного регулювання на промислову продукцію. Починаючи з 2013 р., Європейська Комісія фінансувала проект «зближення технічного регулювання та систем стандартизації ЄС і РФ». Митний союз з 2015 р. прийняв 35 технічних регламентів, деякі з яких повністю відповідають нормам ЄС (наприклад, іграшки, машинне обладнання, засоби індивідуального захисту).

Тристоронні міністерські переговори РФ, ЄС та України щодо зони вільної торгівлі Україна-ЄС, які тривали 18 місяців, завершилися без досягнення компромісу. Уряд РФ стверджував, що дотримується правил зони вільної торгівлі СНД і зобов'язань взаємних консультацій, які з цього випливають. Але вони ігнорувалися, коли справа дійшла до скасування в односторонньому порядку торгових преференцій щодо Республіки Молдова у липні 2014 р. та України. Після 22 раундів консультацій російські вимоги були відкинуті ЄС та Україною як такі, що не мають економічного змісту і насправді мають на меті зірвати Угоду про асоціацію Україна-ЄС.

В угоді про «ЗВТ+» між Україною і ЄС зазначений 7-річний перехідний період. Європейський Союз не компенсуватиме Україні втрату російського ринку після введення ЗВТ. Цей час можна використати для адаптації та підготовки до конкуренції на ринку. Всі правила «ЗВТ+» базуються на генеральних принципах СОТ, де немає штучної системи, яка б гарантувала виробнику захист на ринку та преференції, оскільки це суперечить генеральним принципам конкурентоспроможності відкритих ринків. Європейська система базується саме на таких принципах, а російська – на захисті свого простору, створенні адміністративних і тарифних бар'єрів у доступі на ринки, що видно через санкції, які ввела РФ за останні роки.

Висновки. «ЗВТ+» включає в себе положення, за якими Україна поступово прийме значною мірою правову частину ЄС, спрямовану на ліквідацію більшості нетарифних бар'єрів. Для України це є певним викликом, оскільки означає, що правила внутрішнього ринку ЄС у широкому розумінні – технічні стандарти, санітарні та фітосанітарні правила, державні закупівлі, конкуренція, інтелектуальна власність поступово застосовуватимуться в країні й базуватимуться на українському законодавстві. Але існують певні ризики, що пов'язані з впровадженням РФ стратегії блокування співробітництва України з країнами пострадянського простору та витіснення вітчизняної продукції з пріоритетних експортних ринків. Україна має обмежені можливості самостійно протидіяти заходам РФ, тому іноді потребує підтримки світової спільноти.

Список використаної літератури

1. Янковський Н. А. Організація зовнішньоекономічної діяльності великого виробничого комплексу: навч. посіб. / Н. А. Янковський. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 430 с.
2. Гончаренко І. Б. Правове забезпечення здійснення державного контролю та нагляду у сфері торговельної діяльності в Україні / І. Б. Гончаренко // Форум права. – 2015. – № 1. – С. 61-67.
3. Макогон Ю. В. Зовнішньоекономічна діяльність: організація, управління, прогнозування: навч. посіб. / Ю. В. Макогон, В. А. Кравченко, В. В. Кравцова. – Донецьк : ДонГУЕТ, 2004. – 160 с.
4. Мамутов В. К. Економіко-правові важелі проти тіньової економіки / В. К. Мамутов // Вісник НАН України. – 2001. – № 1. – С. 24-32.

5. Надзвичайні заходи СОТ для захисту ринків агропродовольчих товарів: монографія [Текст] / Т. О. Осташко, Л. Ю. Волощенко-Холда; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2011. – 224 с.
6. Пустовойт О. В. Ефект накладання хвиль зовнішньо- та внутрішньоекономічної кон'юнктури в економіці України / О. В. Пустовойт // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 2. – С. 99-117.
7. Хейліер М. Торгівля з ЄС в рамках поглибленої та всеохопної угоди про вільну торгівлю / М. Хейліер, В. П'ятницький. – К. : Департамент європейської інтеграції, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, 2013. – С. 8-9.
8. Угода про асоціацію України з ЄС, включаючи створення ЗВТ. [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=224167817&cat_id=223345034.
9. ЄС-Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі / Представництво ЄС в Україні. – К. : ТОВ «Август Трейд», травень 2013. С. 4-6.
10. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
11. Зовнішньоекономічне співробітництво України: стан, перспективи розвитку, загрози та ризики. [Електронний ресурс] / Аналітичний центр «Борисфен Інтел», від 16 травня 2014 р. – Режим доступу: <http://bintel.com.ua/uk/article/vneshekonom>.
12. Панченко Ю. Де Україна і досі вразлива для російських санкцій? Закрита статистика напередодні старту ЗВТ з ЄС. [Електронний ресурс] / Ю. Панченко // Європейська правда, 24 грудня 2015. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/12/24/7042613>.
13. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Росією. [Електронний ресурс] / Посольство України в Російській Федерації. – Режим доступу: <http://russia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ru/trade>.
14. European Commission Єврокомісія опублікувала шість російських міфів про вільну торгівлю Україна-ЄС. [Електронний ресурс] / ЕС, 23 грудня 2015. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/12/23/7042644>.

FOREIGN TRADE ACTIVITY OF UKRAINE WITHIN THE FRAMEWORK OF SIGNING OF «FTA+» WITH THE EU AND FTA WITH THE CIS

Lytvyn O. E.

PhD, Associate Professor of International Management & Marketing Department, Ukrainian State University of Finance and International Trade.

Abstract. *This article deals with the prospects, possible risks and threats of deep and comprehensive free trade area («FTA+») between Ukraine and the EU. Features of foreign economic activity of Ukraine within the framework of FTA with the CIS are also considered in the article. A detailed analysis of the foreign trade statement and regional pattern of exports and imports of Ukraine is presented for the last few years. The key difference between «FTA+» with the EU and classic free trade areas is determined. Risks of the external economic collaboration of Ukraine with the European countries are described after intensifying of the conflict between Ukraine and Russian Federation. Reasons of suspension of the Free trade agreement between Russia and Ukraine are marked. It operated within the framework of FTA with the CIS, trade and economic collaboration between the countries until the abolition of a free trade with Ukraine by Russian Federation.*

The consequences of the European technical and phytosanitary standards, substantial diminishing of export and import duties and measures related to the preparation of internal mar-

ket to «FTA+» are analysed for Ukraine. The form of «FTA+» is found out, which foresees the reduction and liquidation of trade barriers within the framework of a free trade regime. It doesn't deal only with liberalization of bilateral commodity trade but such spheres, as: trade in services, regime of foreign direct investment, public purchasing and labour force movement. The form of «FTA+» also foresees a wide adaptation program of economic and sectoral legislation of Ukraine to the norms and standards of the EU that will allow removing of nontariff barriers for domestic exports to internal market of the EU.

Key words: trade, services, exports, imports, free trade area, EU, CIS.

References

1. Yankovskiy N. A. Organizatsiya zovnishnioekonomichnoy diyalnosti velykogo vyrobnychogo kompleksu: navch. posib. / N. A. Yankovskiy. – Donetsk : DonNU, 2001. – 430 s.
2. Goncharenko I. B. Pravove zabezpechennia zdiysnennia derzhavnogo kontroliu ta nagliadu u sferi torgovelnioy diyalnosti v Ukraini / I. B. Goncharenko // Forum prava. – 2015. – № 1. – S. 61-67.
3. Makogon Y. V. Zovnishnioekonomichna diyalnist: organizatsiya, upravlinnia, prognozuvannia: navch. posib. / Y. V. Makogon, V. A. Kravchenko, V. V. Kravtsova. – Donetsk : DonGUET, 2004. – 160 s.
4. Mamutov V. K. Ekonomiko-pravovi vazheli tiniovoy ekonomiky / V. K. Mamutov // Visnyk NAN Ukrainy. – 2001. – № 1. – S. 24-32.
5. Nadzvychayni zahody SOT dlia zahystu ryнкiv agroprodovolchych tovariv: monografiya [Text] / T. O. Ostashko, L. Y. Voloschenko-Holda; NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prognozuv. – K., 2011. – 224 s.
6. Pustovoyt O. V. Efekt nakladannia hvyl zovnishnio- ta vnutrishnioekonomichnoy konyunktury v ekonomitsi Ukrainy / O. V. Pustovoyt // Ekonomika i prognozuvannia. – 2012. – № 2. – S. 99-117.
7. Heilier M. Torgivlia z EC v ramkah pogliblenoi ta vseosiaznoi ugody pro vilnu torgivliu / M. Heilier, V. Piatnitskiy. – K. : Departament evropeyskoi integratsii, Ministerstva ekonomichnogo rozvytku i torgivli Ukrainy, 2013. – S. 8-9.
8. Ugoda pro asotsiatsiu z EC, vkluchaiuchi stvorennia ZVT. [Electronic resource] / Uriadoviy portal. Rezhym dostupu: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=224167817&cat_id=223345034.
9. EC-Ukraina: pogliblena ta vseohopliiucha zona vilnoi torgivli / Predstavnytstvo EC v Ukraini. – K. : TOV «Avgust Treid», traven 2013. – S. 4-6.
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: www.ukrstat.gov.ua.
11. Zovnishnioekonomichne spivrobitnytstvo Ukraini: stan, perspektivy rozvytku, zagrozy ta ryzyky. [Electronic resource] / Analitychny tsentr «Borysfen Intel», 16 travnia 2014. – Rezhym dostupu: <http://bintel.com.ua/uk/article/vneshekonom>.
12. Panchenko Y. De Ukraina i dosi vrazlyva dlya rosiyskych sanktsiy? Zakryta statystyka naperedodni startu ZVT z EC. [Electronic resource] / Y. Panchenko // Evropeyska Pravda, 24 grudnia 2015. – Rezhym dostupu: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/12/24/7042613>.
13. Torgovelnio-ekonomichne spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu ta Rosieiu. [Electronic resource] / Posolstvo Ukrainy v Rosiyskiy Federatsiy. – Rezhym dostupu: <http://russia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ru/trade>.
14. European Commission Evrokomisiiia opublikovala shist rosiyskych mifiv pro vilnu torgivliu Ukraina-EC. [Electronic resource] / EC, 23 grudnia 2015. – Rezhym dostupu: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/12/23/7042644>.

ВНЕШНЕТОРГОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УКРАИНЫ В РАМКАХ ПОДПИСАНИЯ «ЗСТ+» СО СТРАНАМИ ЕС И ЗСТ СНГ

Литвин Е. Е.

Кандидат экономических наук, доцент кафедры международного менеджмента и маркетинга Украинского государственного университета финансов и международной торговли.

Аннотация. В статье рассмотрены перспективы, возможные риски и угрозы углубленной и всеобъемлющей зоны свободной торговли («ЗСТ+») между Украиной и странами ЕС, а также особенности внешнеэкономической деятельности Украины в рамках ЗСТ со странами СНГ. Представлен детальный анализ внешнеторгового баланса и географической структуры экспорта и импорта Украины за последние годы. Определено

ключевое отличие «ЗСТ+» со странами ЕС от классических зон свободной торговли, а также риски для внешнеэкономического сотрудничества Украины с Европейскими странами, впоследствии обострения украино-российского конфликта. Обозначены причины приостановки действия Договора свободной торговли между Российской Федерацией и Украиной, которая действовала в рамках ЗСТ СНГ и торгово-экономического сотрудничества между странами после отмены РФ режима беспошлинной торговли с Украиной.

Проанализированы последствия перехода на европейские технические и фитосанитарные стандарты для Украины, существенное уменьшение экспортных и импортных пошлин, а также мер, которые связаны с подготовкой внутреннего рынка к условиям работы в рамках «ЗСТ+». Выявлен формат «ЗСТ+», который предусматривает сокращение и ликвидацию торговых ограничений в рамках режима свободной торговли, что относится не только к либерализации двухсторонней торговли товарами, а также таких сфер, как: торговля услугами, режим прямых иностранных инвестиций, государственные закупки и движение рабочей силы. Формат также предусматривает широкую программу адаптации экономического и секторального законодательства Украины к нормам и стандартам ЕС, что позволит устранить нетарифные барьеры для отечественного экспорта к внутреннему рынку ЕС.

Ключевые слова: торговля, услуги, экспорт, импорт, зона свободной торговли, ЕС, СНГ.